

Технології утримання влади: аналіз стратегій неоавторитарних лідерів

УДК 321.64

DOI <https://doi.org/10.24195/2414-9616.2022-3.7>

Сауцьонков Віталій Миколайович
аспірант кафедри політології
Одеського національного університету
імені І. І. Мечникова
вул. Дворянська, 2, Одеса, Україна

Як одну з основних характеристик неоавторитарного режиму визначено намагання глав держав утриматися на керівній посаді понад часові ліміти, якими обмежено перебування однієї й тієї ж особи на посту глави держави. Проаналізовано основні стратегії, які використовуються авторитарними президентами для подальшого перебування при владі. Відзначено, що нині домінують стратегії, які явно не суперечать демократичним стандартам, а в межах правового поля обходять конституційні обмеження. Першою стратегією подолання обмежень перебування президентом на посаді понад часові ліміти визначено внесення відповідних змін до конституції (КНР, Руанда та ін.). Другою стратегією названо повну зміну конституції (Судан та ін.). Третя стратегія полягає в оскарженні в судовому порядку законності обмежень щодо кількості каденцій перебування на посту президента тому чи іншому політику (Нікарагуа, Болівія та ін.). Четверта стратегія передбачає пошук президентами підконтрольного наступника, що дозволяє неформально керувати державою поза президентською посадою (Росія та ін.). Наголошено, що згадані стратегії спрямовані приховати авторитарні наміри за тими змінами, які відбуваються ніби-то в межах демократичного правового поля. Підкреслено, що нечастими є приклади (Буркіна-Фасо, Парагвай та ін.) виражено недемократичних стратегій, спрямованих на відкладання ротації глави держави: безпідставне перенесення дати проведення виборів, скасування виборів тощо. Відзначено, що особливістю неоавторитарних глав держав є намагання підвести правову основу під намагання пролонгувати своє перебування на вищій державній посаді задля недопущення протестів в країні або ж осуду ззовні (санкції і т. д.). Доведено, що більшість стратегій, які президенти авторитарних держав використовують, щоб уможливити своє перебування на посту глави держави, небезпечні тим, що сприймаються громадянською як процедурно демократичні. Наголошено, що сучасні авторитарні лідери держав вдосконалюють мистецтво виглядати як демократи, переслідуючи при цьому авторитарні цілі. Державні лідери авторитарного типу намагаються переважно у легальний спосіб забезпечити своє подальше перебування при владі. Підкреслено, що досягнення ними успіху, залежить передусім від того, чи сприймають громадяни загрозу наростання авторитаризму достатньо серйозно, щоб запобігти цьому, чи функціонує громадянське суспільство, незалежна журналістика, опозиція.

Ключові слова: неоавторитарний режим, інститут президента, ротація влади, конституційні ліміти на перебування на посаді президента.

Вступ. Уже понад два десятиліття частішають випадки, коли глави держав намагаються обійти ліміти на терміни перебування на виборній посаді. Ці спроби зазвичай реалізуються у способи, що не передбачають повного ігнорування конституції [14, с. 173-174]. Внесення поправок до конституції стало основною, однак далеко не єдиною юридичною стратегією, до яких вдаються президенти. Світова практика демонструє широкий спектр методів. Зокрема, президенти зверталися до судової влади за тлумаченням конституційних обмежень терміну перебування на посаді. Наявні випадки прийняття нової конституції. Також підбиралася «заміна» президенту на один термін; цього президента-маріонетку фактично контролював експрезидент в очікуванні нової виборчої кампанії. Також президенти переносили дату виборів з огляду на політичну нестабільність, пандемію чи інші надзвичайні обставини. У більшості випадків такі ініціативи державних лідерів дозволяли їм затриматися на посаді, хоча є в новітній політичній практиці приклади опору народу намаганням президентів порушити конституційно закріплені ліміти перебування на посаді.

Спектр технологій, які дозволяють президентам зберігати інституційні повноваження понад конституційно визначені часові ліміти, має тенденцію до розширення. Відтак вони потребують дослідження, систематизації, розуміння їх загроз, а також механізмів запобігання та протидії як авторитарним технологіям, спрямованим проти демократичної ротації влади.

Мета та завдання. Метою дослідження є з'ясування, за допомогою яких технологій сучасні неоавторитарні лідери намагаються утримати владу понад конституційно унормовані часові ліміти перебування на посту президента у президентських та змішаних республіках. Для реалізації цієї мети визначено такі завдання: 1) систематизувати стратегії, які використовуються для обходу конституційних норм щодо термінів перебування на посаді президента; 2) дослідити окремі кейси неоавторитарних держав в частині застосування президентами технологій пролонгування влади; 3) з'ясувати, в які способи неоавторитарні по суті завдання збереження влади понад конституційно визначені ліміти реалізуються в форматі ніби-то демократичних реформ інституту президента.

Методи дослідження. Методологією дослідження виступає неоінституціоналізм, за допомогою якого вивчаються динамічні зміни інституту глави держави в неоавторитарних державах. З'ясовуються механізми та інструменти подальшого перебування на посаді поза межами термінів обрання. В межах теорії інституційних змін відбувається дослідницький пошук відповідей на питання: за яких умов формальні конституційні норми здатні ефективно обмежувати владу президентів, а за яких вони можуть бути використані главами держав, щоб обійти часові ліміти перебування главами держав при владі.

Результати. Під час «третьої хвилі» демократизації у 1970-1990-х роках у національні конституції по всьому світу почали вноситися норми, спрямовані на обмеження влади президентів [10, с. 1501]. Ці норми визначають час каденції глави держави (зазвичай в межах 4-7 років), а також кількість каденцій, упродовж яких одна і та ж особа може обіймати пост президента. Однак від середини 1990-х років спостерігається висхідна динаміка оскаржувати конституційні обмеження часу перебування президента на посаді. Частіше ці процеси розгорталися в державах з недостатньою демократичною традицією, неукоріненими демократичними цінностями громадян. Відтак солідаризуємося з тими дослідниками [13], які уважають, що ймовірність порушення часових лімітів на перебування президентів при владі узалежнена від якості демократії в тій чи іншій країні. Саме недостатня демократична традиція була і залишається основою передумовою для антидемократичних ініціатив змінити часові ліміти перебування главою держави на посаді.

В останні десятиліття майже 30% глав держав-республік з різних регіонів планети в той чи інший спосіб намагалися обійти часові ліміти перебування при владі. Результат таких спроб був різним: скасування будь-яких обмежень для глави держави щодо часу перебування при владі; збільшення кількості можливих каденцій; народні протести з усуненням президента-автократів з посади та ін.

У наукових дослідженнях про причини того, чому президенти намагаються обійти часові ліміти перебування на посаді, вказується широкий спектр пояснень: популярність у виборців [4]; військове минуле [6] або ж статус засновника, лідера керівної партії [1]; наявні преференції, статки, набуті за роки президентства [1]; слабкість опозиції [5]; низький рівень конкуренції між політичними партіями [10, с. 1502-1503] та ін.

Уважаємо, що одним з визначальних чинників, який зумовлює наміри президентів збільшити термін свого перебування при владі, є рівень конкуренції на виборах (особливо – парламентських). Якщо ця конкуренція низька, то є ймовірність зростання тиску на суди [3], а виконавча гілка влади

прагнучим до концентрації влади [11]. Натомість якщо міжпартійна конкуренція є сильною [9] і одна чи кілька опозиційних партій матимуть потенціал змінити керівну партію (до якої належить і глава держави), правляча партія та президент послідовно дотримуватимуться конституційних норм, зокрема й в частині часових лімітів перебування при владі [10, с. 1528].

Примітно, що практично всюди спроби пролонгувати перебування глави держави на посту робилося через формальні процедури конституційних змін: голосування за поправки в парламенті, звернення до конституційного суду за офіційним тлумаченням тих чи інших норм права, всенародний референдум та ін. Однак попри формально законні механізми обійти ліміти терміну президентських повноважень, такі державні лідери фактично пропагують нові форми неопатрімоніалізму, зловживання адміністративним ресурсом для продовження терміну своєї влади [12]. Очільники держав намагаються «змінити вищий закон, щоб сприяти особистим амбіціям» [8, с. 1831], убезпечитися від кримінальних переслідувань за скоєні під час президентства протиправні дії або з інших причин.

Виділимо чотири основні стратегії, які найчастіше застосовують президенти авторитарного типу, щоб обійти ліміти терміну повноважень.

Перша, найпоширеніша, стратегія – внесення змін до конституції. Наприклад, китайський очільник Сі Цзіньпін у 2018 році скасував будь-які обмеження щодо кількості п'ятирічних каденцій, які він може обіймати. Парламент (Всекитайські збори народних представників) майже одностайно підтримав цю поправку: «за» 2958 депутатів, «проти» – 2, «утрималися» – 3 депутати. Відтоді, як у 2012 році Сі Цзіньпін став лідером Комуністичної партії КНР, він швидко консолідував владу до рівня, якого не було від часів Мао Цзедуну. Конституційні поправки офіційно дозволяють йому залишатися на посаді після закінчення другого терміну в 2023 році. Безумовно, це крок назад від демократії, елементи якої з'явилися після смерті Мао Цзедуну в 1976 році. Тоді Китай намагався відійти від політичного насильства та культу особистості, притаманних періоду Мао Цзедуну. Зокрема, у 1982 році китайський лідер Ден Сяопін запровадив обмеження часу президентства в Китаї двома термінами поспіль. Відзначимо, що був єдиний період китайської історії, коли влада була обмежена.

Процедуру обходження конституційних норм про часові ліміти перебування на посаді президента добре ілюструє кейс Республіки Руанди. П. Каґаме від 2000 року незмінно є президентом цієї держави. Після приходу до влади він усунув основних опонентів, повністю взяв під контроль політичне поле. Результатом цього стала перемога на президентських виборах 2003 року з результатом

95% голосів виборців. Вибори 2010 року П. Каґаме обіцяв провести як вільні, але альтернативні кандидати представляли лише пропрезидентські партії, а під час кампанії зафіксовані вбивства представників опозиції та незалежної журналістики. Опозиційні політики, які могли б конкурувати з П. Каґаме, або були в місцях позбавлення волі, або з якихось причин не мали права балотуватися. У такий спосіб П. Каґаме забезпечив на виборах-2010 93,08% голосів виборців.

Ще в 2015 році партія, яку очолює П. Каґаме (Руандійський патріотичний фронт), агітувала виборців підписати петицію зі закликом до парламенту надати президенту можливість обиратися на додаткову каденцію. Після набрання петицією необхідної кількості підписів, парламент односторонньо ухвалив поправку. На загальнонаціональному референдумі (17-18.12.2015 р.) понад 98% виборців підтримали таке рішення, щоб П. Каґаме у 2017 році міг балотуватися у президенти. Відтак цей політик був втретє переобраний, отримавши 98,79% голосів виборців [2], а незалежні кандидати практично не могли виступити суб'єктами виборчого процесу. Наприклад, бізнес-леді та правозахисниця Д. Ш. Рвіґару виборча комісія дискваліфікувала за ніби-то підроблені підписи на підтримку її висування кандидаткою у президенти. Вона була затримана правоохоронними органами за звинуваченнями у підробці документів та ухиленні від сплати податків. Щодо Д. Ш. Рвіґару, її політичних соратників та членів сім'ї були розпочаті різні форми переслідування, однак у 2018 році в ході судових процесів звинувачення були зняті.

П. Каґаме уже озвучив [7] наміри вчетверте балотуватися на президентський пост у 2024 році. Хоч цей політик позиціює себе як борця за розвиток, але він сильно контролює інститути влади та руандійське суспільство, що відповідає характеристикам авторитарного режиму. Безумовно, Руанда є країною, де дуже небезпечно протистояти уряду, не кажучи вже про те, щоб відкрито позиціювати себе як політичного опонента. Видається, що така авторитарна система буде зберігатися в осяжному майбутньому, якщо будуть збережені діючі інструменти фактичної узурпації влади, які прикриваються народним волевиявленням (результатами референдуму).

Відтак президент П. Каґаме потенційно аж до 2034 року може обіймати вищу державну посаду. Такого типу зміни до конституції є нехтуванням демократичними принципами, які передбачають часові ліміти перебування при владі, періодичну вільну ротацию влади. Однак формально все виглядає як цілком легітимний демократичний процес, який здійснюється без тиску і за волею народу. До того ж сам президент П. Каґаме ніби тримався осторонь ініціативи продовження свого перебування на посаді: він не озвучував наміру

залишатися на посаді, не коментував процес внесення поправок, і оголосив про свій намір балотуватися на новий термін лише після того, як поправка набула чинності.

Згадана, перша, стратегія домінує. Інші, про які ми говоритимемо далі, на практиці реалізуються рідше.

Другу стратегію в західному політологічному дискурсі називають стратегією «чистого аркуша» ("blank slate" strategy). Державний лідер ініціює прийняття нової редакції конституції, чим скасовує попередні обмеження лімітів на час перебування на посаді президента конкретною особою. Коли створюється нова конституція, повноваження лідера фактично відновлюються без будь-яких явних порушень конституції. Це був один із методів, використаних колишнім президентом Республіки Судан О. аль-Баширом (1993-2019 рр.). Відомо, що сам О. аль-Башир прийшов до влади методом перевороту, поваливши легітимну владу. Він змінив конституцію навіть не один раз, а двічі. Відтак цей авторитарний президент три десятиліття залишався при владі, формально не порушуючи лімітів на терміни перебування на посту президента Республіки Судан. Нові конституції створювали правові передумови для О. аль-Башира, щоб брати участь у виборчій кампанії.

Третя стратегія популярна передусім в країнах Латинської Америки. Вона полягає в оскарженні в судовому порядку законності обмежень за кількістю каденцій перебування на посту президента. Так, президент Нікарагуа Д. Ортеґа (1985-1990 рр., 2006 р. – до нині). У 2010 році Верховний суд скасував заборону на послідовне переобрання президентом, що дозволило Д. Ортезі балотуватися у 2011 році. У 2016 році нікарагуанський парламент проголосував за внесення змін до конституції, щоб Д. Ортеґа міг балотуватися на посаду необмежену кількістю разів.

Дослідницький інтерес становить кейс й екс-президента Болівії Е. Моралеса (2006-2019 рр.). Його правління, можливо, тривало б і нині, якби не масові протести 2019 року в країні на тлі спроб вчетверте бути обраним президентом Болівії, сфальсифікувавши результати голосування. Відомо, що ст. 168 Конституції Болівії (2009 р.) обмежує двома каденціями перебування того чи іншого громадянина на посту президента держави. Партія «Рух до соціалізму», лідером якої був Е. Моралес, доклала зусиль для зміни цієї правової норми. Для цього 21.02.2016 р. було проведено загальнонаціональний референдум. Однак запропонована поправка була відхилена (51,3% голосів). Якби громадяни підтримали згадані зміни, то Е. Моралес отримав би право висувати свою кандидатуру на виборах 2019 року. До цього моменту він уже тричі обрався (перший раз (вибори 2005 р.) не враховувалися, бо нова Конституція Болівії була прийнята у 2009 році

й у ній уже зафіксована норма про максимум дві каденції президента). Однак попри народне волевиявлення на референдумі, Конституційний суд у 2017 році прийняв рішення: всі державні посади не матимуть обмеження за термінами, попри норми конституції. Власне це дозволило Е. Моралесу вчетверте балотуватися, ігноруючи і результати народного волевиявлення на референдумі, і норми болівійської конституції (яку він сам ініціював у 2009 р.). Це уповні відповідне авторитарному стилю влади.

Наведені приклади засвідчують, наскільки залежною може стати судова гілка в умовах неоавторитаризму. Винятком у регіоні Латинської Америки може слугувати хіба кейс Колумбії, де Конституційний суд заблокував спробу президента А. Урібе (2002-2010 рр.) втретє висувати свою кандидатуру. Якщо у 2005 році А. Урібе домігся прийняття поправок, які дозволили йому участь у виборчій кампанії вдруге, то у 2010 році орган конституційної юрисдикції відмовився дозволити проведення загальнонаціонального референдуму, результати якого могли б мати наслідком переобрання А. Урібе втретє поспіль. Не виключено, що така позиція колумбійського Конституційного суду була зумовлена політикою А. Урібе: серйозні порушення прав людини військовими, незаконне прослуховування опонентів президента державної службою безпеки, масштабна корупція тощо.

Четверту стратегію в західному політологічному дискурсі називають «стратегією вірного агента» ("faithful-agent strategy"). Вона передбачає пошук президентами свого наступника, якого вони зможуть контролювати, щоб неформально продовжувати керувати поза посадою глави держави. Кейс «Путін – Медведєв» 2008-2012 років є прикладом застосування цієї стратегії. На той момент В. Путін не вдавався до стратегії продовження терміну свого президентства, а усіляко лобював кандидатуру Д. Медведєва, після обрання якого був призначений прем'єр-міністром. У ці роки саме уряд, а не президент фактично керував державою. За цей час було проведено конституційну реформу, за якою термін каденції глави російської держави зріс від чотирьох до шести років.

У 2020 році було знято часовий ліміт на перебування на посту президента Російської Федерації. При цьому новації впроваджувалися ніби-то відповідно до законодавства та за згодою народу. Зокрема, внесення змін було ініційовано депутаткою Державної Думи В. Терешковою, а парламент підтримав внесення поправки до Конституції Російської Федерації про «обнулення» президентських термінів. Сам В. Путін погодився «обнулити» свої терміни тільки, якщо це підтримає Конституційний суд і громадяни на референдумі. Це все створило видимість демократії, однак насправді є керованим «зверху» процесом. Такі рішення створили підґрунтя для того, щоб чинному російському пре-

зиденту можна було знову балотуватися на виборах у 2024 і 2030 роках, а відтак – залишатися при владі до 2036 року.

Зауважимо, що усі чотири схарактеризовані стратегії авторитарних державних очільників намагаються не виходити з правової площини. Вони використовують правові норми, хоч часто й інтерпретують їх на свою користь. Водночас є глави держав, які вдаються до демонстративно недемократичних стратегій і, до прикладу, незаконно переносять дату проведення виборів, скасовують їх. Втім такі моделі поведінки порівняно нечасті, адже неоавторитарні лідери все ж намагаються замаскувати свої наміри, не допускати протестів зі середини (напр., народні заворушення) або ж осуду ззовні (санкції і т. д.).

Часто спроби порушити президентом ліміт перебування при владі в обхід правовим процедурам призводять до народних протестів (Буркіна-Фасо, Парагвай та ін.). Так, у 2014 році протестувальники в столиці Буркіна-Фасо м. Уаґадугу протестувальниками було підпалено будівлі парламенту, мерії та штаб-квартиру керівної партії. Причиною був намір законодавчого органу розглянути поправки до Конституції Буркіна-Фасо, які б дозволили президенту Б. Компаоре знову балотуватися на пост глави держави. Цей політик утримував пост президента від 1987 року та відмовлявся йти у відставку.

У Парагваї після 35-річного президентства генерала А. Стресснера (1954-1989 рр.), який переобирався сім разів, в текст конституції (1992 р.) були внесені зміни, які забороняли обіймати вищу державну посаду більше одного п'ятирічного терміна. Попри цю норму, в березні 2017 року до верхньої палати парламенту (Сенату) був внесений законопроект, який уможливив би балотування вдруге чинному президенту О. Картесу. Законопроект був підтриманий, тобто формально процедура була дотримана, хоч засідання й проводилися не в сесійній залі, а у закритому приміщенні без участі опозиції. Власне у цьому випадку проявилася сила парагвайської опозиції, яка закликала до загальнонаціональних протестів. Показово, що до протестів приєдналися різноманітні політичні та релігійні групи, включно з католицькою церквою. Саме сильна реакція громадськості, якої так бракує у більшості державах з авторитарними режимами, змусила президенту О. Картеса відмовитися від наміру повторно балотуватися.

Приклад Парагваю доводить, наскільки народний опір, консолідація суспільства, підтримка різних акторів (духовенства, профспілок, студентської молоді, представників бізнесу та ін.) є механізмом запобігання намірам авторитарних державників утримувати владу понад конституційно визначений термін.

Висновки. Очевидно, що державні лідери авторитарного типу намагаються переважно

у легальний спосіб продовжити свої перебування при владі. якщо не так давно авторитарні лідери робили жорсткі кроки, щоб утриматися при владі (наприклад, заборона опозиційних партій, розпуск парламенту та ін.), то нині вони використовують демократичні інститути та правові заходи, щоб обійти конституційні обмеження своєї влади, розширити або ж пролонгувати свої повноваження. І їх стратегій на пряму не порушують конституційні норми. Це нова, осучаснена, форма автократії.

Більшість згаданих стратегій, які президенти авторитарних держав використовують, щоб пролонгувати свої владні повноваження, особливо небезпечні саме тому, що вони сприймаються як процедурно демократичні. Нове покоління автократів постійно вдосконалює мистецтво виглядати демократами, переслідуючи авторитарні цілі. Досягнення ними успіху, залежить передусім від того, чи сприймають звичайні громадяни загрозу достатньо серйозно, щоб запобігти їй, чи є відносно сильне громадянське суспільство та опозиція.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Baturo A. *Democracy, Dictatorship, and Term Limits*. Ann Arbor: University of Michigan Press, 2014. 350 p.
2. Burke J. Paul Kagame re-elected president with 99% of vote in Rwanda election. *The Guardian*. 2017. 5 Aug.
3. Chavez R. B. *The Rule of Law in Nascent Democracies: Judicial Politics in Argentina*. Stanford: Stanford University Press, 2004. 272 p.
4. Corrales J. Can Anyone Stop the President? Power Asymmetries and Term Limits in Latin America, 1984-2016. *Latin American Politics and Society*. 2016. Vol. 58 (2). P. 3–25.
5. Corrales J. *Fixing Democracy: Why Constitutional Change Often Fails to Enhance Democracy in Latin America*. New York: Oxford University Press, 2018. 288 p.
6. Dulani B. M. *Personal Rule and Presidential Term Limits in Africa* (Unpublished doctoral dissertation). East Lansing: Michigan State University, 2011. 324 p.
7. France 24. 'Nobody is Interested in Conflict': Rwanda's Kagame Discusses DR Congo Ceasefire. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=2OBliz0PJgQ> (дата звернення: 17.08.2022).
8. Ginsburg T., Melton J., Elkins Z. On the Evasion of Executive Term Limits. *William & Mary Law Review*. 2011. Vol. 52. P. 1807–1872.
9. Grzymala-Busse A. *Rebuilding leviathan: Party Competition and State Exploitation in Post-Communist Democracies*. Cambridge: Cambridge University Press, 2007. 294 p.
10. McKie K. Presidential Term Limit Contravention: Abolish, Extend, Fail, or Respect? *Comparative Political Studies*. 2019. Vol. 51 (10). P. 1500–1534.
11. Negretto G. L. *Making constitutions: Presidents, parties, and Institutional Choice in Latin America*. Cambridge: Cambridge University Press, 2013. 243 p.
12. Omotola J. S. Third-term Politics and the De-Institutionalisation of Power in Africa. *Africa Review*. 2011. Vol. 3 (2). P. 123–139.
13. Reyntjens F. A New Look at the Evidence. *Journal of Democracy*. 2016. Vol. 27. P. 61–68.
14. Versteeg M., Horley T., Meng A., Guim M., Guirguis M. The Law and Politics of Presidential Term Limit Evasion. *Columbia Law Review*. 2020. Vol. 120 (1). P. 173–248.

REFERENCES:

1. Baturo, A. (2014). *Democracy, Dictatorship, and Term Limits*. Ann Arbor: University of Michigan Press. [in English]
2. Burke, J. (5 Aug 2017). Paul Kagame re-elected president with 99% of vote in Rwanda election. *The Guardian*. [in English]
3. Chavez, R. B. (2004). *The Rule of Law in Nascent Democracies: Judicial Politics in Argentina*. Stanford: Stanford University Press. [in English]
4. Corrales, J. (2016). Can Anyone Stop the President? Power Asymmetries and Term Limits in Latin America, 1984-2016. *Latin American Politics and Society*, 58 (2), 3–25. [in English]
5. Corrales, J. (2018). *Fixing Democracy: Why Constitutional Change Often Fails to Enhance Democracy in Latin America*. New York: Oxford University Press. [in English]
6. Dulani, B. M. (2011). *Personal Rule and Presidential Term Limits in Africa* (Unpublished doctoral dissertation). East Lansing: Michigan State University. [in English]
7. France 24 (2022). 'Nobody is Interested in Conflict': Rwanda's Kagame Discusses DR Congo Ceasefire. Retrieved from: <https://www.youtube.com/watch?v=2OBliz0PJgQ> [in English]
8. Ginsburg, T., Melton, J. & Elkins, Z. (2011). On the Evasion of Executive Term Limits. *William & Mary Law Review*, 52, 1807–1872. [in English]
9. Grzymala-Busse, A. (2007). *Rebuilding leviathan: Party Competition and State Exploitation in Post-Communist Democracies*. Cambridge: Cambridge University Press. [in English]
10. McKie, K. (2019). Presidential Term Limit Contravention: Abolish, Extend, Fail, or Respect? *Comparative Political Studies*, 51 (10), 1500–1534. [in English]
11. Negretto, G. L. (2013). *Making constitutions: Presidents, parties, and Institutional Choice in Latin America*. Cambridge: Cambridge University Press. [in English]
12. Omotola, J. S. (2011). Third-term Politics and the De-Institutionalisation of Power in Africa. *Africa Review*, 3 (2), 123–139. [in English]
13. Reyntjens, F. (2016). A New Look at the Evidence. *Journal of Democracy*, 27, 61–68. [in English]
14. Versteeg, M., Horley, T., Meng, A., Guim, M. & Guirguis, M. (2020). The Law and Politics of Presidential Term Limit Evasion. *Columbia Law Review*, 120 (1), 173–248. [in English]

Technologies of retaining power: an analysis of the strategies of neo-authoritarian leaders

Sautonkov Vitalii Mykolaiovych

Postgraduate Student
at the Department of Political Science
Odesa I. I. Mechnikov National University
Dvorianska Ave., Odesa, Ukraine

The attempts of the heads of state to hold on to leadership positions beyond the time limits that determine the stay of the same person in power are identified as one of the main characteristics of the neo-authoritarian regime. The main strategies used by authoritarian presidents for further tenure as heads of state are analysed. It is noted that the strategies that do not directly confront the democratic standards, but within the legal field help to circumvent constitutional restrictions, are currently dominant. The first strategy for overcoming the limitations of the president's stay in office beyond the specified time is to make appropriate changes to the constitutions (PRC, Rwanda, etc.). The second strategy suggests a complete change of the constitution (Sudan, etc.). The third strategy is to challenge in court the legality of limits on the number of terms that a politician can serve as president (Nicaragua, Bolivia, etc.). The fourth strategy involves the presidents' search for a successor under their control, which allows them to informally manage the state outside the presidential office (Russia, etc.). The mentioned strategies are pointed out to be aimed at hiding the authoritarian intentions behind the changes that take place allegedly within the limits of the legal field. There are rare examples (Burkina Faso, Paraguay, etc.) of clearly undemocratic strategies aimed at postponing the rotation of power: groundless change of the date of elections, cancellation of elections, etc. It is highlighted that the peculiarity of neo-authoritarian heads of state is their attempt to create a legal basis for the prolongation of their stay in the highest state position in order to prevent protests in the country or condemnation from outside (sanctions, etc.). Most of the strategies that presidents of authoritarian states use to ensure their tenure as heads of state are proven to be particularly dangerous because they are perceived by the public as procedurally democratic. It is stressed that modern authoritarian state leaders improve the art of appearing democratic while pursuing authoritarian goals. Authoritarian state leaders try to extend their stay in power mainly in a legal way. Their success is emphasized to depend primarily on whether citizens perceive the threat of growing authoritarianism seriously enough to prevent it, whether civil society, independent journalism, and the opposition are in effect.

Key words: neo-authoritarian regime, institution of the president, rotation of power, constitutional limits on the tenure as the president.